

Tovább a hadak útján

HERMANN ANTAL ELSŐ VILÁGHÁBORÚS VISSZAEMLEKEZÉSE

(részlet)

A Tatabányán megjelenő Limes c. folyóirat 1997. évi 3. számában közöltem annak az első világháborús visszaemlékezésnek a bevezető – bő egy ív terjedelmű – részletét, amelynek folytatása az itt következő szöveg. Szerzőjéről, Hermann Antalról keveset tudunk: annyit, amennyit a megmaradt családi okiratok tudni engednek. 1878. február 23-án született a Bács megyei Pacséron, Hermán Antal földműves és Marton Rozália gyermekeként. Szülei mindketten nagyon fiatalok voltak ekkor: apja 19, anyja 17 éves volt csupán, mikor 1878. március 20-án egymással házasságot kötöttek. Úgy látszik, ez nem volt ritka a családban, mert amikor majd maga Hermann Antal áll oltár elé 1903-ban, leendő felesége mindössze 16 esztendőssé lesz. Az első világháború kitörésekor – életkora miatt – a népfelkelőkhöz vonult be és a 2. hadsereg kötelékében a szerb hadszíntérre került. Visszaemlékezéseit háborús élményeiről csak jóval később, a hatvanas években vetette papírra. Írott hagyatékának tanúsága szerint Hermann Antal általában jó barátságban volt az íróttal (vagy inkább a ceruzával): több elbeszélés mellett néhány naiv verse is megmaradt. 1965-ben hunyt el. Irodalmi munkásságának alábbi darabját dédunokája, Hermann Róbert hadtörténész barátom és kollégám szívességéből mutathatom be az Olvasónak.

Hermann Antal, bácskai születésű művelt parasztpolgár, világháborús emlékeit egyes szám harmadik személyben meséli el nekünk, ám Pénzes szakaszvezető (később őrmester) alakjában alighanem magát az írótt kell sejtenuünk. Gyanúnkat egyebek mellett az is alátámasztja, hogy a szerző időnként megfélemedezik magáról és önkéntelenül is áttér az első személyű elbeszélésre. Mellesleg ez a bizonyos fokú távolságtartást sugalló megoldás a harmadik személy használatával egyáltalán nem ismeretlen a hasonló műfajú munkákban. Álljon itt példaként csupán Marton Boldizsár (Marcell atya) nagy sikerű albániai beszámolója, a Muzulmán sírokon, melynek főhőse, Szendrey Árpád ismeretes módon azonos a kötet írójával.

Az előző részben az 1914 májusától szeptemberig terjedő időszak eseményeit meséli el a szerző. Elmondja, miként zajlott a Bácskában a mozgósítás, hogyan alakult meg a 6. népfelkelő gyalogezred, majd hogyan kerültek a péterváradai erődbe. Szeptember második felében azután az alakulatot a Szerémség délkeleti csücskébe, Ópázovára irányítják. Útjuk kiürített szerb falvakon át vezet, a táj a néhány nappal korábban lezajlott harcok nyomait viseli. Ez az a vidék, ahova a szeptember 6-án kezdődött szerb betörés idején az ellenség egy bő hétre befészkelte magát, míg nem a Monarchia csapatai vissza nem űzték őket a Száva túlsópartjára. Innen már csak egy ugrás Belgrád; Pénzes őrmester és emberei a küszöbön álló új osztrák-magyar támadás támogatására kerültek ide. A már közölt részlet azzal végződik, hogy néhány magyar katonafeleség viszontagságos úton – jólelkű vasutasok segítségével – eljutott a frontra, hogy meglátogassák harcoló férjeiket. Közöttük volt Pénzes őrmester neje is.

A szöveg eredeti írásmódján keveset változtattam: néhány esetben a hiányzó központozást pótoltam, illetve az értelemzavaró elírásokat javítottam.

A századok az érkezett új emberek beosztásával voltak elfoglalva, mikorra a nők odataláltak, az öröm, a meglepetés egyszerűen leírhatatlan. Opázován¹ laktak magyarok is. Pénzes őrmester egy Gáspár Zsuzsa néni éltesebb özvegyasszonyánál volt elszállásolva, aki még törte a magyar szót, de a fia András és a menyé már nem beszéltek magyarul, az unokák még kevésbé. Zsuzsa néni látszólag nagyon örült a tőről metszett magyar nővendégnek, tyúkot vágott, töltött galambot készített, ablakos kalácsot sütött, mint lakodalomba szokás, a magával hozott 4 éves kis leányát majd megette, meg is ajándékozta egy pár pávafarkú galambbal. Roppant örült, hogy magyar nővel beszélhetett, mert ő még négy éves korában ideszármazott a szüleivel. Ószivácról.² Pénzes őrmester késő estig el volt foglalva a század új beosztásával. Este jó vacsora mellett sokáig elbeszélgettek, Pénzes beszélt szerbül is, így rövid volt az este, máris 11 óra volt, mikor lefekvéshez készülődtek. Alig aludt ki a lámpa, a század napos altisztje megzörgette az ablakot. Őrmester úr, riadó! Futok a tiszteket is felkelteni. Pénzes őrmester hihetetlen gyorsan felöltözött, kardot, pisztolyt kötött, köpenyét vállára terítette, egy forró csókkal csitította megrémült feleségét. Mire a tisztek lihegve előjöttek, már állt a század hiány nélkül. Kettős rendekbe azonnal az állomáshoz vonultak, ott gyülekezett a zászlóalj. A mozdony már fűtve köhécselt a hosszú vonat előtt, a tisztek rövid megbeszélésre a zászlóalj parancsnokhoz gyűltek, néhány perc múlva már rakodott be a legénység és már indult is a vonat. Az a Horváth nevű hadnagy, aki Zomborban olyan nagy legény volt, csak az utolsó percben érkezett, alig volt ideje felkapaszkodni a vonatra. A tiszt szolgája, aki a Pénzes őrmester szakaszánál volt létszámba, oda is szállt fel, elbeszélte, hogy alig bírta urát felöltöztetni, úgy meg volt ijedve: de ő úgymond nem is marad tovább nála. De az őrmester megnyugtatta, várni kell még Ferkó. Feleségével sem az őrmester, sem a többiek már szót sem válthattak, pedig mikor a vonat kipöfögött a sötét állomásról, egyik-másik ember látta, hogy már ott settenkedtek a vagonok körül. Csak bajnak jöttek. Mi lesz velük reggelig. A vonat megállt Batajnica³ állomás alatt nyílt pályán, ott az alvó, horkoló legénységet kiszállították, ami talán nehezebben ment, mint a beszállás. Halk vezényszavak, utasítások, a zászlóalj menetoszlopba fejlődve elindult, biztosító előjárórral és jobbról-balról oldalvédekkel. A konyhák és lőszerkocsik, poggyászkocsik Pázováról csak reggel indultak. Sűrű köd fedezte a menetelő csapatot, Zimony felől néha egy-egy ágyúdörrenés hallatszott, az Avaláról⁴ olykor fénycsóva vibrált a köd felett, de áttörni nem tudta. Rágyújtás, beszéd szigorúan tilos volt, de azért halkán tréfálgodtak az emberek. Most már nem megyünk a háborúba, mert már nyakig benne vagyunk. Nem-e úgy járunk, hogy fogunk szerbet, de nem ereszt, csak a komisz borjú ne nyomná úgy a hátamat. A köd még nem ritkult, de már virradt, mikor egy falu széléhez értünk. A zászlóalj megállt, járőröket küldött a falut felderíteni, ezek visszatérte után kezdődött meg az elszállásolás a kihaltnak látszó faluban, a falu neve Dobanovca.⁵ Az Opázovára érkezett pótszázadból némileg már hiányos század létszám ki lett egészítve. Dobanovcára ismét teljes hadi létszámmal érkezünk meg. Az addigi század írónki teendőkkkel megbízott népfel-

¹ Ópázova: szerémségi település. Az 1910. évi népszámlálás adatai szerint a 7351 lakos között 85-en voltak magyarok.

² Ószivác: bácskai település. Az 1910. évi népszámlálás szerinti népessége 7464 fő.

³ Batajnica: szerémségi szerb település. Lakossága 2345 fő (1910).

⁴ Avala: 565 méter magas hegy Belgrádtól délre

⁵ Dobanovci: az 1910. évi népszámlálás szerint 3319 – túlnyomó részben szerb – lakosú szerémségi település Belgrád közelében.

kelő Gróf Gottfrid a gazdasági hivatalhoz lett vezényelve, helyette a pótlással érkezett Holcz József őrvezető törökkanizsai⁶ járásbírói írnok lett a század írnok. Gróf egyébként sem tudta ellátni feladatát, mivel nem beszélt jól magyarul, de Holcz aztán annál jobban megfelelt, középiskolát végzett értelmesebb és mozgékonyabb volt. Pénzes őrmester szakasza Dobanovca szélső házában lett elszállásolva, így az utca bejáratát ez a szakasz látta el őrséggel, egy honvéd két óránként váltva állandóan őrizte az utca bejáratát. Egy-egy raj állandóan készenlét volt. A jóképű, elég férőhellyel, szobákkal, melléképületekkel ellátott háznál rajonként külön-külön kényelmesen elhelyezkedett a szakasz. A háznál csak a gazda, 50 év körüli jól öltözött szerb ember volt otthon, a családtagjai ki voltak lakoltatva, így az öreg nagyon szomorú képet mutatott. Meg kell jegyezni, hogy a Szávától visszafelé 60 km mélyen ki voltak lakoltatva az összes községek. Csak később, mikor már csapataink áttörtek a Száván, engedték meg megbízható családoknak a visszaköltözést. A konyhák a községház udvarán helyezkedtek el, ugyancsak a községház volt kijelölve a zászlóalj gyülekező helyül. Mint említettem, házigazdánk nagyon szomorúnak látszott. Feltűnt, hogy lakását mindig délben hagyta el, de félóra múlva már visszajött. Kérdőjeleinkre nem árult el semmit, de a legénység egyik-másika gyanúba vette: az öreg alighanem „leveles”, az öreg alighanem a csendőrség felügyelete alatt áll, az öregnek alighanem jelentkezni kell minden délben. Volt a községben öt tagú csendőr különítmény, beosztva hozzájuk öt honvéd is. Mi ezzel mit sem törődünk. A harmadik napon, mikor a gazda visszajött, pár óra múlva egy füstölt sonkát hozott be egyik rajhoz, s nekik ajándékozta. Kétkedve, de elfogadták, de az öregnek is kellett belőle enni: ennek a rajnak egy volt csendőr tizedes, Molnár Jancsi volt a parancsnoka, mint népfelkelő vonult be, mint volt csendőr, a sonkát illetőleg elég óvatos volt. Nem is történt semmi baja a sonkától, nem lett beteg senki.⁷

Ötödik napon a reggeli órákban a községi kisbíró jött az öregért, együtt elmentek. Onnan nem jött haza. A hadbíróság már akkor ott működött a községben, mikor a zászlóalj odaért. Hatodik nap délután, mikor a legénység az ebédet elfogyasztotta, arról kezdtek beszélgetni, hogy ma kivégzések lesznek. Honnan tudjátok, biztosan „szakács parancs”, hát igen, ott hallották a konyhán, még pedig a Horváth hadnagy tiszti szolgájától. Ha nem lesz valami más dolgunk, el is megyünk megnézni. Három óra körül Pénzes őrmester tényleg azt tapasztalta, hogy a legénység tényleg elszivárgott, kivéve a készenlétet, az őrmester bár kétkedett, a hír valószínűségében mégis a kíváncsiság izgatta, elment ő is a legénység után. Mikor közel ért, a templom körül már hullámozott a tömeg a szolgálatban nem lévő 5-600 fő legénység. Odaférfkőzött a templomkerítéshez, és fellépett a vaskerítés téglalapjaira. A templom fala és a kerítés között mintegy 10 méter térköz volt. A templom mellett már ott álltak az elítéltek ingben, gatyában, fehér kendővel bekötözött szemmel, egymáshoz három lépésnyire. Szembe velük öt lépésnyire 3-3 katona, kettő elől, egy hátul lábhoz tett fegyverrel. A hadbíró a kivégző osztag parancsnokával pár szót váltott, majd a kezében levő vékony fekete pálcikát kettőtörte és az elítéltek lába elé dobta, a tiszt kardot húzott, vigyázott vezényelt, majd vállra, majd készre, néhány gondolatnyira, cél-tűz: a 27 Manlicher egyszerre eldőrdült, abban a pillanatban mind a kilenc elítélte előrebukott, és ömlött a vér, alig vonaglott egyik-másik. Megdőbentő látványosság volt. Már ekkor oszlott is a tömeg, s az utcában arra felé hömpölygött, amerre a Pénzes őrmester szakasza szállásolt, de nem ment odáig: az utca kö-

⁶ Törökkanizsa: észak-bánsági város. (Lakossága 1910-ben 4938 fő.)

⁷ A katonák figyelmét felhívták arra, hogy a szerbek gyakran mérgezett étellel-itallal kínálják őket.

zéptáján egy vén eperfa állott a gyalogjáró szélén, két katona egy hosszú létrát cipelt, s azt az eperfa egy kiálló ágának támasztotta: a tömeg élén közeledett egy jajgató ember szuronyos katonák között, hátra kötött kézzel jobbra egy kétségbeesetten jajveszékelő asszony egy 8 év és egy 10 év körüli gyerekekkel kézen fogva. Az eperfához érve a katonák a létra elé állították az elítéltet, a tömegből kivált egy nagyfejű rücskös képű katona, az elítélthez lépve bekötötte a szemét, azzal derékon hóna alá kapta és mókus ügyességgel felvitte az áig, ott hurkot tett a nyakára, leugrott a létráról, s azt gyorsan elvette. Ezzel az elítélt a levegőbe lógva maradt nyakán az istránggal, szabadon levő lábaival rugdalózkodott, kalimpált, csakhamar nyúlni kezdett, a nyelvét csúnyán kiöltötte. Ez volt a kisbíró. A jajgató asszony a felesége két fiával, azokat a katonák eltávolították: el még a faluból is. A tömeg eloszlott, a Pénzesék házigazdája többé nem jött haza. Azon az estén a szakasz az elképzelhető legnagyobb csendben hallgatótt, de reggel mindegyik arról panaszkodott, hogy egy cseppet sem tudott aludni. De az esetről egy szó sem esett. Reggeliért mentek a konyhára, délben ebédért, de az akasztott ember felé sem néztek, nem volt szívük hozzá, nem volt az a káröröm, ami talán más népnél jellegzetesség. A magyar népfelkelő honvéd vitéz, bátor, kötelességtudó, de nem kegyetlen. Az a nagylelkűség, mellyel a honfoglaló ősök megtúrták a meghódolt, legyőzött népeket, közöttük vagy mellettük az az emberies érzés, amit az ősöktől örökölt ma is lobog az ereiben, dobog a szívében, azt mint ősi just, mint ősi hagyatékot hűségesen őrzi még most is ezer év után. Hiába van a háborús helyzet újabb meg újabb meglepetése az eke szarvától, a kasza nyelétől elparancsolt népfelkelő megmarad örök magyarnak. Honnan volt az a mélységes hallgatás. Bizonyára részvétekből ki nem mondott részvétekből, amit meg az ellenséggel szemben is lelke mélyén érez. Harmadik nap aztán megszólaltak: őrmester úr vetesse le onnan azt az akasztott embert, mert inkább nem eszünk, de nem megyünk arra az [***].⁸ Az őrmester Pénzes jelentette a zászlóaljnál, el is távolították azonnal. Még aznap újabb rendkívüli esemény történt: az utca sarkán őrködő népfelkelő beszólt a szakaszhoz, hogy olyan furcsa alakok mozognak és közelednek a falu felé, de nem tudja kivenni, hogy mi lehet. Pénzes őrmester a Zeis féle távcsővel felfedezte, hogy kik azok az asszonyok felkötött szoknyákkal, nagy batyukkal a hátukon, még a fejeken is: vergődnek, törtetnek a kaszálatlan nagy gazokban. Nocsak, hadd jöjjenek, talán a menekültek, talán a kilakoltatottak: nocsak, hadd jöjjenek. Már integetnek is, egyik fehér kendőt lobogtat. Hát, fiúk szólt az őrmester, nem szabad ugyan a falu körletét elhagyni, de mégis menjetek vagy tízen, vezessétek ide őket, úgy látom, éppen tízen vannak. Az öreg népfelkelők kétkedve indultak, fegyvert vigyünk, nem ne vigyetek, mi innen szemmel tartunk. Nekilódultak, elszedték a poggyászaikkal, csakhamar beértek. Hát, uramfia topolyai, zentai, kishegyési asszonyok voltak, férjeik után jöttek, szörnyűség, áldozatos vakmerőség. Hogy találtak ide, mikor a tábort lapokon csak a tábort postaszám van, semmi el nem árulhatja nekik a zászlóalj hollétét. Szegény csókolni való magyar nők, halálra fáradtan, hónaljig csatagosan, mégis idejöttek, de hogyan. Kitűnt, hogy Opázován a magyar vasutasok igazították útnak, becsempészték a Batajnicára induló katonai vonatba őket. Batajnica volt a végállomás, onnan jöttek gyalog. Óh, az a jó Isten áldja meg azokat a magyar vasutasokat. Levetették elázott ruháikat, kiteregették a napra, felbontották a batyukat, lakodalom lett az egész szakasznak, volt étvágy nagy, elfelejtették rögtön az akasztott embert. Pénzes őrmesternek gondot okozott. Tudta jól, hogy a szállás körletébe idegennek nem szabad bejönni, azt is tudta, hogy ezért milyen szigorú büntetés jár, de nem volt lelke kiutasítani őket, még kevésbé jelen-

⁸ Olvashatatlan szó

teni. De az Úr Isten őriz. Este riadó lett a zászlóaljnak. Talán odaát a Száván túl neszét vették mi történt a napokban Dobanovcán. Talán ezért mozgolódnak. A zászlóalj gyorsan gyülekezett. Azok a férjek, kiknek a feleségeik jöttek, valóságos könyörgéssel voltak, hogy ők itt maradhassanak. Sorakoztatok nyugodtan, majd ha a létszám ellenőrizve lesz, azután eligazítom a dolgokat. Ment minden, mint a karikacsapás. Pénzes őrmesternek helyén volt az esze és a szíve is. Biztosan tudta, hogy ezek a tartalékos tisztek nem tudják, mi a dolguk, ők csak mennek a többivel. A gyülekező helyen az illető embereket névleg kiszóltotta a sorból és megparancsolta nekik, hogy ők tízen itt maradnak a konyha és a vonat fedezetének, ott a gyülekezőnél már tudva volt, hogy a szerbek átjöttek a cigány szigetre, tehát fedezet kell feltétlenül: még a többi századot is figyelmeztette, hogy századonként 10 embert hagyjanak vissza fedezetül. Közben a saját embereinek megsúgta, ha a zászlóalj elmegy, menjenek a szálláskörletbe, de a fegyverük egész éjjel a kezük ügyében legyen, sőt egy ember felváltva egész éjjel őrködjön. Zimony felől dörögtek az ágyúk, felelgettek egymásnak, a zászlóalj megindult: az élen az első zászlóalj, előjárőr és oldalvédek biztosítással. Irány Bežanija.⁹ Az újhold sarlója gyengén világította az utat. A tudósok új holdakat akarnak a világegyetem légkörébe fellőni, telepíteni egyrészt, másrészt a hold felületet akarják átkutatni, olyan formán, hogy a holdba akarnak repülni és a helyszínen akarják a kutatást végrehajtani, itt a holdsarló gyenge világa a zászlóalj előnyomulását kutatta, ami eléggé akadályozta abban, hogy észrevétlenül érje el a Cigányszigetet és az oda befurakodott ellenséget meglepje. Ezért Bežanijában a házak tövébe kuporodva megvárta, míg a holdsarló elmerült az ég alján, csak akkor a teljes sötétségben indult tovább a kukoricásban, hónaljig érő répaföldeken egymás köpenyét vagy kezét fogva bukdácsolt a legénység átkozva azt, aki az ilyen háborút kitalálta. Végre valami gátféléhez értek az összevissza keveredett szakaszok, századok halkán rajvonal lett vezényelve, s a gát védelme alatt mindenki kereshette a raját, csapatát. Ekkor már füttyögtek a golyók felettünk, mindig sűrűbben, a zászlóalj lapult a gát oldalában, de nem lőtt. Egyszer csak egy ember feljajdult, jaj, meglőttek, a következő pillanatban eldőrdült az első lövés a zászlóalj vonalában, erre olyan őrült lövés kezdődött, csak úgy rotyogott. A legénység unta a süket várakozást, most egyszerre kiadta a mérgét. Pár percig tarthatott a nekivadult lövöldözés, mikor a tisztek kezdtek futkosni a vonal mögött, tüzet szüntess, ne lőjetek, de csak lőtt a legénység veszettül. A századparancsnok lebukott Pénzes őrmester mellé, szüntesse be a lövést őrmester, ez aztán a mellette levő ember fülébe kiáltotta, tüzet szüntess, add tovább, ezzel itt kezdett a lövés szűnni, majd végig az egész vonalon elnémult. Persze, a tűzfegyelemről még kevés fogalma volt a legénységnek, el is lőtte volna mind a 120 élelt, ha nem sikerült az *add tovább* szóval leállítani a tüzelést. Ez a tűzharc volt a legkézzelfoghatóbb tűzfegyelmi iskola. Annyit elért a zászlóalj, hogy az ellenirányból füttyögő lövések is megszűntek. A tisztek kezdték kutatni, ki kezdte a lövést, persze nem akadt gazdája, a tisztek azt bizonygatták, hogy a saját csapatukat lőttük, lehet, mondták az emberek, de azok meg minket lőttek, nálunk csak akkor kezdődött a lövés, mikor Soltist meglőtték. Soltison kívül még két sebesült lett, egyik szintén a karján, mint Soltis, másik a felső lábszáron. Az egészségügyi katonák ott a helyszínen bekötötték a sebesülteket. Így esett át a 7-ik század és egészségügyi osztaga is a tűzkeresztségen a cigány szigeten. A századok helyükön maradtak, míg hajnalodni kezdett, időközönként a Belgrádi Avaláról erős fényszóró pásztázta a csatateret. A zászlóalj minden századánál volt egy-két sebesült. A Bežanija fölött húzó dombvonulatról még mindig adott le a tüzérség

⁹ Bežanija: szerémségi település, Ma Belgrád része.

egy-egy lövést Belgrád felé. Erről a legénység azt állapította meg, hogy „beteges, álmos lövések”, mert még nem látszik Belgrádon, még nem dőlt össze. Valóban valami öreg tábori ágyúk lehettek, de látni nem lehetett őket, olyan jól voltak fedezve. Még az alig szürkülő hajnalban elhagyta a helyét a zászlóalj, átfésülte a szigetet, majd azon az úton, amelyen jött, visszament Dobanovcára, hova reggel érkezett. Ott tudta meg a legénység, hogy előnyomulás közben egyik jobb oldal védünk a kukoricás között két szerb ágyúra bukkant, amint legénysége azon szorgoskodott, hogy az ágyúknak fedezéket készítsen. Bancsi Ferenc népfelkelő szakaszvezető tizenöt emberével meglepetésszerűen megrohmozta az ágyúkat, a szerbek elhárnyva szerszámaikat, elfutottak, így a két ágyú puskalövés nélkül a járőr zsákmánya lett. Bancsi utánuk sem lövetett, az egész vitézi tettet úgy hajtotta végre, mint egykor a közös iskolában Pacséron¹⁰ – hadijáték közben. Pénzes őrmester megkérdezte tőle, miért nem lövettél utánuk: jobban szerettem látni, hogy futnak, nem kell nekem a vérük, megelégedtem a két ágyúval, úgysis hamar elvesztek a nagy kukoricaszár között. Az ágyúkat bevontatták Dobanovcára, egyik őrnagy néhány tiszt kíséretében megállapította, hogy az ágyúk úgy lettek volna beállítva, hogy onnan Dobanovcát lőhették volna. Persze Bancsi szakaszvezető nem hagyta ott az ágyúkat, úgy ő nem is vett részt a cigány szigeti csetepatéban. Az ágyúkat az őrnagy véleménye szerint valószínűleg csónakon hozták át a szerbek a Száván. Bancsi szakaszvezetőt felterjesztette a zászlóalj nagy ezüst vitézségi éremre, meg is kapta, igaz majdnem félév múlva.

A hetedik század bátor vendég asszonyai bevárták, míg a század visszajött az éjjeli csatából, és Pénzes őrmestert össze-vissza csókolták, nagy hálálkodások között elbúcsúztak, hírül vitték Bácskába az eseményt, persze jól felnagyítva. Ferkó, a Horváth hadnagy tiszt szolgája végleg szakított urával, mert a cigányszigeti ütközet után nem volt hajlandó kimosni a gatyáját. A hadnagy betegen kórházba került, Ferkó pedig visszatért szakaszához. A hadnagyot pedig elhelyezték másik századhoz a kórházból, visszatérte után. A volt mozgósítási század parancsnok is gyógyulva visszatért és megkapta előbbi beosztását a 7-ik századnál. Bíró hadnagy pedig a Horváth helyében szakaszparancsnok lett. Ettől kezdve Dobanovca valóságos hadszíntér lett. A belgrádi Avala hegy fényoszórója éjjelenként úgy megvilágította a községet, sokszor órák hosszat, hogy fényénél szépen lehetett olvasni az este kézbesített tábori lapokat „egyéb világítás szigorúan tiltva volt”, éppúgy a mozgás is. Állítólag ezt a fényoszórót a franciák adták a szerbeknek, fényerőssége kilencezer gyertyalángnak felelt meg. Egyik éjjel a zászlóalj járőrbe küldte Pénzes őrmestert húsz emberrel. Petrovcsics¹¹ községet kellett felderíteni és átkutatni. A körülbelül 16 km-re fekvő község felé haladva egész úton üldözte őket az az átkozott fényoszóró. Úgy védekeztek, hogy mikor a fénykéve közeledett lefeküdtek, lelapultak a harmatos fűbe. Az irány pontos betartásával négy órai elég fárasztó gyaloglás után elérték Petrovcsicsot. Egyetlen hosszú utcáján végig és visszamentek, majd a község ház átellenében egy nagy keresztbe épített ház ablakában gyenge fénycsíkot véltek felfedezni, valószínűleg az ablakfedő deszkán lehetett egy kis repedés. Átmentek, tíz embert az utcán hagyott az őrmester, tíz emberrel pedig benyomták a gondosan becsukott nagy kaput. A kapu majdnem zajtalanul nyílt ki. Halkan bementek a zárt folyosóra, ott egyik a folyosóra nyíló ajtón át beszéd-foszlányok hallatszottak ki. Zörgettek. Csend. Ismét erősebben zörgettek: a szuronyok az ajtónak szegeződtek: bent zörgés hallatszott és kinyílt az ajtó: a szoba úszott a dohánnyüstben, az asztalon boros üveg és poharak: az asztal körül négy férfi ült, ötödik, aki ajtót nyitott, az

¹⁰ Pacsér: bácskai település. 1910-ben 5052 lakosából 3208 magyar volt.

¹¹ Petrovčič: szerémségi szerb település. Lélekszáma 899 fő (1910).

emberek azonnal felálltak. Pénzes őrmester odalépett az asztal elé és felszólította őket igazolásra. Bár Pénzes őrmester beszélt némileg szerbül, mégis biztonság kedvéért mindig vitt magával egy született szerb népfelkelőt is, ki különben falujabeli volt. A meglepett polgárok beszéltek: Mátyás, szólt az őrmester, úgy értem, hogy ezek az emberek szalmáért és kukoricáért vannak itt, tehát mondd nekik, mutassanak valami írásbeli igazolványt, ha az nincs nekik, akkor elkísérjük őket Dobanovcára. Nagy nehezen az egyik levetett ködmön zsebből előkerült a bizonyítvány, hadtápparancsnokságtól láttamozva, Indiában¹² keltezve. Ez rendben lévén figyelmeztette őket az őrmester, hogy azon kívül, ami az írásba meg van engedve, semmit el ne vigyenek. Azzal elköszönt. Erősen kínálgatták őket borral, de nem fogadták el, pedig jólesett volna. Visszaindultak Dobanovca felé. Reggelre megérkeztek. Szép teljes holdfényes éjszaka volt: az a vacak fényszóró is elálmosodott, így semmi sem zavarta a járórt visszafelé útjában. Látjátok emberek beszélt menet közben az őrmester, nekem az az érzésem, hogy a zászlóalj felsőbb parancsra küldte a járórt Petrovcsicsra, részben azért, hogy azok az emberek, akik engedélyt nyertek, hogy falujukba szükségleteikért elmehetnek, érezzék, hogy azért vigyáznak rájuk, részben azért, hogy a felsőbb parancsnokság meggyőződést akart szerezni, hogy vajon a kérdéses járór elég éber. Majd meglátom, mit szól az őrnagy úr, ha jelentem a tapasztaltakat. A jelentkezést a zászlóalj segédtisztje Königstettler főhadnagy vette át, de nem tett semmi megjegyzést. Ez a tisztt polgári foglalkozására nézve Újvidéki szesz és likörgyáros volt, mire nézve, ha nemzetiségéről esett szó a szakaszban Pénzes őrmester úgy jellemezte (eine von unsere Leute) egy, a mi népünkben. Négy-öt nap egyhangúvá lett az élet Dobanovcán. Egy Liczenberger nevű kiskéri¹³ szakaszvezetőt előléptettek őrmesterré. Pénzes őrmester válláról elvették a szolgálatvezető dolgait, most már csak szakaszparancsnok volt, mint bármely beosztott tisztt. Lőszer kiegészítés, fegyvervizsga a zászlóalj puskaműves őrmestere által, lábbeli karbantartás, megszigorított készülség. A legénység most már kezdte családias, összetartozó egységnek érezni magát a szakaszon belül, de még a század állománya nem mutatta ezt a képet. Érthető okai voltak, kezdettől fogva mindig külön voltak a szakaszok elszállásolva, a század legénysége még nem is igen ismerte egymást. Pedig nagy előny az, ha a század legénysége között is kialakul az együvé tartozás érzése. Az olyan köteléknek van igazi belső értéke, Helmsberger hadnagyot elhelyezték a 8-ik századhoz parancsnoknak, mert az ottani parancsnok Hollander beteg lett. Hát, az a Hollander is tollas volt Csonoplyán.¹⁴ Helmsbergert sajnálta a legénység, ez volt a legmegfelelőbb, legéletrevalóbb a század tisztjei között, a legénység szempontjából. A legénység pedig természetes észjárásával helyesen ítélte meg a helyzetet. Jött egy Schaffner nevű hadnagy, aki rőfös kereskedő volt, különben jó fiú, előzékeny, mint a jó boltos. Erre azt mondta a legénység, ma jól nézünk ki, különben majd viselve válik el. Helmsberger is mint tisztviselő zentai városi számvevő volt, elég jó emberismerettel bírt, ő is sajnálta a századot, minden adott alkalommal beszédbe merült a század legénységével. A legénység kezdte jól érezni magát a szakaszban a néhány napos, aránylag eseménytelen időtöltésben. Hiszen ez lakodalom, ha úgy megy a háború végéig, akkor kibírjuk, buggyant ki egy-egy vígabb kedvű legényből. Na-na szólt rá a búsongó, a vihar előtt csend szokott lenni. Valóban a lomb már hullott javában, de még semmi jele a Vilmos császár jóslatának. Sőt, egyik-másik hazulról jött tábori lap arról árulkodott,

¹² India (Indija, Ingyija): szerémségi település. Lélekszáma 1910-ben 6004 fő.

¹³ Kiskér: bácskai, zömében németajkú település. Lélekszáma 3550 fő (1910).

¹⁴ Csonoplya: nyugat-bácskai település. 1910-ben 4539 lakosából 1592 magyar volt.

hogya a Sándor meg az Pista az Kárpáton¹⁵ megsebesült, stb. az ilyen hír bőséges találgatási anyagot szolgáltatott. Egyik nap¹⁶ ebéd után a napos altiszt sorba járta a szakaszokat azzal a paranccsal, hogy a szakaszok teljes felszereléssel a század gyülekezőhelyén teljes létszámmal jelenjenek meg. Nosza, lett készülődés, pakolás, köpönyeg-sátorlap felhajtás a borjúra: az ebédnél volt kenyérosztás is, azok a komisz döfik sehogy sem akartak a kenyérsákban egymástól megférti. Volt, aki azt mondta, hogy egy kenyeret itt hagy, sehogy sem tudja elpakolni, egy volt huszár azon epéskedett volna csak zabos zsákja, majd el tudná ő tenni. Sok évődés, mérgeződés közben mégiscsak elkészült a szakasz és sorakozott a szállásuk gazdtalan udvarán. Szinte mulatságos volt a csomagolásban kiizzadt embereket a sorban látni. Úgy néztek ki, mintha egyszerre mind megnyomorodott volna. Pénzes őrmester megkérdezte a szakaszt: nahát, fel van pakolva minden vagyonotok. Igenis, válaszolták, de messze visszük, nana, vigasztalt őket az őrmester, a csiga is viszi a házát, de még senki sem hallotta panaszkodni. Könnyű az őrmester úrnak, csak a kard, a pisztoly, üres kenyérsák, nyakba a pantallér, (tudni illik a köpönyeg koszorúba hajtva). Fogd be a cipőlesőd, nem lehet mindenki őrmester – förmedt rá a komája. Egymásután érkeztek a századok mind hasonlóan felszerelve. Rövid felületes szemle, létszámjelentések az őrnagynak, és a zászlóalj menetoszlopba formálódva elindult leginkább erdővel fedett utakon. Mi lesz őrmester úr? – kérdezték a legényei Pénzest, én inkább a kenyeret dobom el, mint a lőszert: hát emberek lehet köztünk olyan szerencsés, akinek nem lesz szüksége a kenyérre, felelt az őrmester, és cipelték az embertelen terheket: talán Arábia homok sivatagain vonulnak így a teve karavánok nyögve, szomjazva. De azért a humor, az élcelődés állandó volt. Este pihenő volt. Előlről hátrafelé jelezve volt a köpönyegeket felvenni. Ezzel egy pár kg-mal könnyebb lett a borjú. De most más baj lett, nem szabad dohányozni. Persze ez csak a dohányosokra nézve volt sérelmes, de annál több évődésnek lett az alapja. Végre faluszélhez ért a zászlóalj. Megállás: a 7-ik század egy magányos háznál telepedett meg. Nem kellett vezényelni, hogy feküdj: az emberek úgy dőltek el, mint a tőről kivágott tölgy: szinte recsegték. Egyik-másik kibújt a borjú szíjazatából. Pénzes őrmester, hogy bosszantsa a szakaszt, kedélyesen odaszólt: Emberek, a borjúra nem szabad ráfeküdni: ez az előírás, lett is erre olyan morgás, duruzsolás, mint egy távol keletkező vihar tompán hallatszódó dörgése. Egyik hang azt mondta: még most is van kedve játszani, tehát nem vették komolyan az őrmester szavát. A másik hangosan felsóhajtott: hejh, sohse megyünk haza!! A konyhák elmaradtak, természetesen a vacsora is, de nem is ment volna egy sem a szokásos vacsoráért. Amúgy is rég elmúlt az ideje. Még ebben sincs már rend, fakadt ki Bozsik Antal. Az erdei úton helyenként a gyalogosok lába alatt is cuppogott a gyeppel, valószínűleg olyan helyen akadtak el a konyhák és a vonatcsapat kocsijai is. Hajnalban alig kezdett derengeni, ébresztő volt, de csak úgy szóbelileg, az éjjel állandóan hallott a puskaropogás a Száva felől, olykor ágyú döbbenés is, majd valamelyik monitor gyorsan leadott ágyúlövés is. A legénységnek be kellett húzódnia az éppen kéznél levő épületekbe és szigorú parancs volt, hogy nem szabad mutatkozni. Bozsik zúgolódott, nem is fújt a kürtös ébresztőt és nem engedik az embert aludni. Nem ám, mert dobot, kürtöt le kellett adni Dobanovcán, ott vannak azok a málhakocsikon: a dobos is puskát kapott, no, mondja Bozsik, nagyon meg lehetünk szorulva, ha még ezt a parádét sem engedik meg. Ebéd sem lett, míg nem értek utol a konyhák: mégis

¹⁵ Értsd: a Kárpátokban, azaz az északi hadszíntéren

¹⁶ Az ezután tárgyalandó események a szövegösszefüggésből kikövetkeztethetőleg 1914. október utolsó illetve november első napjaiban történnek.

csak jól tudunk gyalogolni, vélekedtek az emberek. Este érkeztek meg a konyhák. A sötétben azonnal kiosztották az elmaradt jó forró ebédet. Nyomban utána jó rumos teát. Ez már aztán döfi, dörmögött torzonborz bajuszába Bozsik. Bozsikról jegyezzük meg, hogy polgári foglalkozása szerint községi csordás és bikagondozó volt, tehát amolyan félhivatalos személyiség, akinek mindig szabad volt megmondani, amit gondolt, még civilben is.

A szakácsok azt újságolták, hogy az egész út hosszában egész kenyeret szedtek fel a kocsisok zsákszám és a lovaikkal etetik. Legalább nem veszett egészen kárba: de a népfelkelők hallgatólag könnyítettek a terhen. Este a századok külön menetirányt kaptak, de a cél mindegyiknek Grabóvca,¹⁷ egy Száva parti falu: egymás között az összeköttetést menet közben meg kellett tartani. A konyháknak és lőszerkocsinak a saját századok után kellett felzárkózni. A 7-ik század egy ritkás tölgyesben állapodott meg, amely erdő egészen a Száva partra simul, kivéve a folyam szélétől mintegy 20 méternyi széles sávot, melyet talán a korábbi harcok alatt többen lefűrészeltek. Ezen a szabaddá, nyílttá vált területen lövészárkok, lövészetknők készen vártak, valószínűleg a korábbi harcok hagyatékai voltak. A mi népfelkelőinknek csak bele kellett helyezkedni. Azonnal parancs is hangzott el: 1-2-4 szakasz megszállja a Száva parton a kész fedezékeket és tüzet nyit a Száva túlsó partja felé: a 3-ik szakasz tartalék a konyhánál és lőszer kocsinál, mintegy 100 méter a Száva szélétől elég sűrű és vastag törzszű vén tölgyek között. A parancs szerint a 3 szakasz rajvonalba előrement ritkás ellenséges tűzben elfoglalta a lövészárkokat és rögtön megkezdte a tüzelést. A népfelkelők elemükben voltak, lőhettek kedvükre, de a szerbek sem maradtak adósak. Még a konyhánál, a lőszerkocsinál is csörömpöltek a golyóik: még ott is okosabb volt a földre lapulni. Az éj leple alatt egy monitorunk, mint egy titokzatos fekete hattyú elébünk úszott, gyors egymásután leadott 6 ágyúlovést és ahogy jött, úgy el is tűnt visszafelé. Alig hogy a látható szemtávoból eltűnt, a szerbek arra a helyre, ahol a monitor leadta a lövéseit, szinte olyan gyorsan, de 12 ágyúlovést adtak le oly pontosan a Száva szélébe csaptak be a lövések, de már akkor a monitor más helyről felelt nekik. Mikor előttünk a monitor odatüzelt a szerb partra, a puskatűz elhallgatott, igaz ugyan a mienk is, de később a szerbek újra rákezdték, persze a mienk is. A zászlóalj-tól küldönc jött a századokhoz, hogy mérsékeljék a tüzelést. A századparancsnok Pénzes őrmestert küldte előre a rajvonalba a parancsral. Az őrmester végigfutotta a vonalat s a szakaszparancsnoknak leadta a zászlóalj parancsát, közben a bal térde kalácsát lövés érte oly formán, hogy a nadrágot, a gatyát s a térdkalácson a bőrt felhasította: a poggyászkocsinál nadrágot kért egy egészségügyi katonával átkötötte a térdét, felvette a kicserélt nadrágot és máris a helyére ment szakaszához. A rajvonala tüze csakugyan gyérbb lett, de majdnem a Pénzes lába ment rá. Nehezen reggel lett: mielőtt teljesen megvirradt a konyha kész lett a kávéval. A tűzvonalból az emberek rajonként jöttek hátra a konyhához, megkapták a kávé, visszafutottak árkaikba, jött a másik raj, így a teljes virradat előtt az összes legénység megkapta a kávéját. Mikor megvirradt, a 7-ik század arcvonalától kissé jobbra egy monitor körvonalai bukkantak elő a víz színén lebegő ködből. Ez volt a Temes,¹⁸ mely mintegy 10 nappal előbb azon a helyen aknára futott és az eleje víz alá merült. A karcsú hajótest félig kilátszott a vízből. Lehangelő látvány volt, ahhoz képest, amely monitor az éjjel elébünk úszott. Az egész nap állandó tűzharcban telt el. Este a sötétség beálltával a 3-ik szakasz leváltotta rajvonalból

¹⁷ Grabovci: az 1910. évi népszámlálás szerint 1882 lakosú szerb település a Szerémségben.

¹⁸ Az S.M.S Temes monitor 1902-ben épült. 1914. október 23-án aknára futott és elsüllyedt. Ehhez ld.: Wulff Olaf: Az osztrák-magyar dunai hajóhad a világháborúban. Budapest, é.n., 23. o.

az első szakaszt. A 2-ik és 4-ik szakasznak lőszert kellett pótolni. Ez annyiból állt, hogy két katona megfogta a lőszerezelt láda két fülét, kivitték a saját rajukhoz és ott elosztották a kartonokat. Az éj folyamán valami más csapatok jöttek: rajvonalainkat visszavonták és az érkezteteket bevezették. Zászlóaljunk menetoszlopba alakult és elindult a sötét csillagtalan éjszakában. Reggelig menetelt: mikor a hajnal megtetszett, egy sűrű erdőben pihenő[t] tartott. Pénzes őrmester megdagadt térdével sántikált. Délig pihent a zászlóalj, majd újra megindult a Száva felőli oldalon mindig erdők takarása alatt. Éjfél körül pihenő lett. Rövid pihenő után ismét menet, egyszerre valami fénylett balról, de sötéten, még sötétebb alkotmány feketedett a Száva sötét vizén. Az elől menetelt század eltűnt, aztán a 7-ik század is eltűnt a sötét kompgyomrában. A komphajó gyomrában szakaszlámpák gyér világánál botorkáltak az emberek lefelé a lépcsőkön. Csak lent a komphajó fenekén gondoltak rá az emberek, meg kellett volna olvasni a lépcsőket, volt az talán 100 is, vélekedett Bozsik. Pénzes őrmester egyik szögletbe leült hátát a hajó fedetlen falának támasztva, fájós térdét összehúzza rögtön el is aludt, a behajózás nem sokáig tartott, a jármű mintha elindult volna, nesztelenül csúszott a vízben. Egyszerre inogva megállt, s a kijáráshoz közelebb levő bakancsok elkezdtek a lépcsőkön kopogni. Az őrmestert felébresztette a tisztogató legénye. Kiszállunk. A bakancskopogásnak nem akart vége szakadni, de csak rákerült a sor a 7-ik századra is. Lassan haladtak fel a lépcsőkön az emberek, semmi hang csak a bakancsok egyhangú kongó kopogása. Végre egy-két méternyi széles hídformán földre lépett Pénzes őrmester is, még utána a legénység hátralevő része; házakat lehetett látni a sötétben, melyek még sötétebbek voltak. Valahogy rendekbe, kettős rendekbe igazodtak, szinte futva, menetközben és elnyelte őket valami sikátor vagy utca féle, nem is lehetett embereket látni, csak valami alaktalan sötét hangtalan batyukat mozogni, akik nem akartak egymástól elmaradni, a sötét házak mintha reájuk akartak volna dőlni, szinte mozogtak a sötétben.

Végre valami térségre értek, az egyik házsor eltűnt, a baloldali házsoron be az udvarokba. Pénzes őrmester szakaszának egy része egy kukoricával telt magtárba esett be, más része valami szűcs raktárba.

Alig helyezkedtek el, már újra indulás, kezdett hajnalodni, úgy, ahogy sorakozni kezdetek, de máris indulás, futó lépés valamelyik házból két nő félét hoztak ki a katonák és vitték magukkal: mikor az utca végén kibukkant az élcsapat erős puskatűz fogadta jobbról, lerohantak a magas köves út bal oldalára, ott takarta őket a magas úttest, az utánuk jövők szinte önkéntelenül követték az előttük haladókat: nem kellett parancs, az élethez való ragaszkodás ösztöne parancsolt. Elérték a Szávát, már ekkor kezdett világosodni, ott a Száva part védelme alatt kezdtek a szakaszok rendezkedni, az eltévedt emberek helyükre, szakaszaikhoz találtak, majd a századok is rendbe jöttek. Az első zászlóalj valószínűleg előbb átkelt a Száván, mert a Száva parton jó előre ment. A második zászlóalj már megállt, az első még mindig ment, míg a Száva kanyar eltakarta őket. A szerbek erősen, szünet nélkül lőttek, talán minden centiméteren golyó fütyült. Iszonyú izgalmas mozdulata volt ez a két népfelkelő zászlóaljnak. A Száva szélén idegenül csapkodták a hullámok a lóhullát, a marha gyomrot, egy bakancssal a víz szélből kiálló lábszárát. Pénzes őrmester félve nézett emberei szeme közé, mindegyikből azt a szemrehányást olvashatta ki: hát így nem mennek a népfelkelők az ország határán túl? Persze, nem tudták, nem tudhatták, hogy már az első cigányszigeti tűzkeresztség óta nem népfelkelők, hanem 6-ik honvéd népfelkelő gyalogezrednek voltak minősítve. Két zászlóaljunk itt, a harmadik újvidéki zászlóalj a boszniai szerb határon vette ki a részét a háborúból. De

nem volt idő az okoskodásra: parancs érkezett, a második zászlóalj 6-ik és 8-ik százada nyomuljon előre a harcoló rajvonalat megerősíteni. Az ellenség borzalmasan lőtt, süvöltöztek a golyók szakadatlanul: ki adta a parancsot? Őrületség, mindegy: a két század a Száva part védelme alatt rajvonalba fejlődött, felkészült a partra, onnan futólépésben törtetett előre, már ahogy tudott a nehéz szerelvényrel futni. A körülbelül 500 méternyire harcoló rajvonalat el kell érni. Pénzes őrmester felkészült a partra, s onnan nézte a véres drámát, minden léptenyomon elbukott egy-egy ember: mire beértek, alaposan megrikkult a két század rajvonala. Ekkor már srappal is lőttek a szerbek: sőt a Száván túlra is gránátokkal lőtték az ott elhelyezett tüzérsgünket. A szerbek kitűnő állásban voltak a Misári dombokon, míg a mieink sík terepen, kukoricaföldön. Pénzes őrmester mellett egy teleügyes¹⁹ fiatal fiúnak lőtték el a jobb karját, amint a kampóval felnyúlt, hogy a vezetéken igazítsa. Lehemperegett a partról. Az előnyomult két század elesett emberei közül, ha valamelyik mozdult, újra lőtték, sőt még géppuskával is pásztázták azt a véres területet. Kegyetlenség nem lehetett menteni őket, mert a sebesült vívőket is lőtték. Pénzes őrmester azt tanácsolta a századparancsnoknak, hogy ha a mi századunk is bevetésre kerül, mi ne úgy menjünk be, hanem itt van előttük ez a futóárok, amely a rajvonaltól húzódik, ezen menjünk be hason csúszva, szakaszonként egyenként. A századparancsnok magához hívatta a három szakaszparancsnok tiszteit, előadta nekik az őrmester tervét, azok csak vállat vontak, hátha úgy is lehet. Pénzes közbeszólt, persze, hogy lehet, aki a parancsot adja, biztosan nem jön megnézni, hogy mi hogy megyünk be: a zászlóalj főorvos is éppen jelen volt a körben, s a kísérő egészségügyi katona a háta mögött állt és a futó árkon lecsapott gurulat éppen arcán találta, egy fogát az összegörbült lövedékkel együtt véresen a markába köpte. A főorvos azonnal bekötötte és írta volna neki az igazolványt, amivel a segélyhelyre mehet. De a derék népfelkelő Vall Jakab azt mondta, hogy itt marad, majd meggyógyul. Eközben már jött is a parancs, hogy a 6-ik és 7-ik század nyomuljon előre a rajvonaltól megerősíteni. Ki menjen elől urak? – kérde a századparancsnok. Hát az első szakasz, mondta ki Pénzes határozottan, s az első szakasz parancsnoka rögtön indult, belehalsalt a futóárokba, a szakasz utána, aztán a második és azután a negyedik. Pénzes őrmestert a szakaszával utolsónak hagyta a századparancsnok, sőt, mikor az is sorra került, a századparancsnok a század küldöncével utolsónak maradt. Pénzes őrmestert is arra kérte, hogy vele együtt a szakasz legvégén, illetve a század legvégén vele együtt maradjon. A tisztek fegyver nélkül mentek a legénységgel, de Pénzes karabélyt akasztott a nyakába. A zászlóalj főorvos végignézte az egész eseményt, csak mikor már Pénzes őrmester is befeküdt az árokba, akkor távozott. A Pénzes szakaszából néhány ember felkészült a partoromra és onnan nézték az árokban előrekúszó három testvér szakaszt. Érdekes látvány volt, talán csak térdig érő árokból a borjúk mind kilátszottak a cik-czakos árokban hosszú hentergő óriáskígyónak látszott a mozgás közben folyton hullámzó vonal, mely a keskeny árokban megfordulni sem engedte az embert, csak hason csúszni. Az él, az első szakasz mikor elérte a rajvonaltól tüzelő állását, balra hódódott és úgy helyezkedett el, a második szakasz jobbra, a negyedik balra, végül a harmadik szakasz a futóároktól jobbra is és balra is. A rajvonaltól valami cseh csapat volt, idegenül néztek a közéjük furakodó izzadt lihegő magyarokra. Az ötszáz lépésnyi kúszás borzalmasan nehéz torna volt, az árok apró kavics morzsás volt, az eső szemerkélt, úgy nézett ki a század, mint a vályogvető cigány, merő sár. Sötét este lett, mikor az utolsó emberek is beérkeztek. A beérkezett legénység rögtön hozzáfogott a szerb állások lövéséhez, a torkolat-

¹⁹ értsd: telefonos (híradós)

tüzek elárulták a sötétségben a szerb vonalat, melyet alap irányzékmal pompásan lehetett nyugtalanítani. Küldtek is néhány srápnelt az éj folyamán, de a lelapult, a kőfalhoz lapult emberekben nem tett kárt. Az egész becsúszás alatt egyetlen ember sem sebesült meg, pedig erősen srápnellal is lőttek a szerbek, mikor elég 15-20 méter magasan robbant fölöttünk a srápnel, majd szétrepedt az ember feje, de persze mikor a töltelék földet ért, a szóródás annyira széteszlott, hogy az árokra nem jutott. A szerbek óriási tűzfölényben voltak a 280-300 méter magas Miszári dombvonulaton, míg a mi vonalunk sík, egyenes terepen képződött. A szerbeknek valószínűleg belőtt távolságaik voltak, már a szeptemberi harcokból, mikor is itt vérzett el négy magyar legénységű cs. kir. gyalogezred: a 44-es, a 86-os, a 32. és 38-asok. Innen vonták vissza őket és az orosz frontra vitték.²⁰ Volt[ak] ugyan állásunk előtt kb. 60-80 méterre kezdetleges szakadozott tüzelőállások, valószínűleg szintén a szeptemberi harcokból, de azokat olyan erős puska és géppuska tűz alatt tartották, hogy lehetetlen volt csak odáig is előmenni, de még ebben a majdnem rajzszerű lövészárkokban sem igen lehetett fészkelődni. A legénység illemdolgát is bent az árok mélyén végezte és a kisásóval kidobta a szerbek felé, mondva ne kutyák, egyetek.

Mikor Pénzes őrmester rábukkant Bozsikra, ez azt kérdezte, őrmester úr mért maradt legutoljára, talán azt hitte, hogy addig vége lesz a háborúnak. Igen Bozsik, de csalódtam, válaszolt az őrmester. Ezen aztán derültek az emberek sorba.

Közreadja: POLLMANN FERENC

²⁰ A felsorolt ezredek részben vagy egészben a budapesti IV. hadtest alárendeltségében harcoltak a szerb hadszíntéren 1914 augusztusában, majd a hónap végén átszállították őket Galíciába az orosz frontra. A „szeptemberi harcokban” már nem vehettek részt. Egyébként Pénzes őrmester túloz: „elvézésről” nem volt szó, habár a IV. hadtestnek vissza kellett vonulnia a Száva északi partjára.